

Van het Fonteinkruid dat niet te determineren was, valt te melden, dat het inmiddels in zes vijvers is uitgezet. Het bloeit, voor zover ik weet, nergens. Het aantal vindplaatsen van dit type Fonteinkruid breidt zich uit, zeker rond Eindhoven. Hoe zit dat in de rest van Oostelijk Noord-Brabant?

Voor het nieuwe onderwerp vraag ik wederom de medewerking van onze trouwe lezertjes. Floristisch geschoolden onder hen kunnen weten, dat er vier soorten Egelskoppen (*Sparganium*) in Nederland voorkomen, waarvan drie in onze regio. Allereerst de statistiek van hun voorkomen.

		REGIO		LANDELIJK
Sparganium	Egelskop	aantal km.hokken	zeldz.heid	zeldz.heid
s. erectum	Grote egelskop	77	7	7
s. emersum	Kleine egelskop	36	6	6
s. minimum	Kleinste egelskop	5	4	3
s. augustifolium	Drijvende egelskop	-	-	2

(2 = zeer zeldzaam, 4 = vrij zeldzaam, 7 = algemeen)

¹⁾ Op basis van 252 km hokken in een straal van 10 km rond station Eindhoven, Flora van Eindhoven.
²⁾ Volgens de Standaardlijst 1983.

Ditmaal gaarne Uw speciale aandacht voor de Grote egelskop (*Sparganium erectum*). De Grote egelskop is gemakkelijk te herkennen omdat het de enige is met een vertakte bloeiwijze. Deze soort wordt onderverdeeld in drie ondersoorten.

		landelijke zeldzaamheid ¹⁾
subsp. erectum	Grote egelskop	7
subsp. microcarpum	Bruine egelskop	1
subsp. neglectum	Blonde egelskop	2

¹⁾ Volgens de standaardlijst 1983.

De Nederlandse namen zijn nieuw en komen uit de laatste (?) Naamlijst van de flora van Nederland en België.

Het onderscheid zit in de vorm en de kleur van de vrucht.

De Flora van Heukels/Van der Meijden beschrijft dat als volgt:

a. Het bovenste koepelvormige deel van de vrucht hoog gewelfd, weinig tot sterk glanzend, geelbruin tot grijsbruin, in kleur niet of weinig duidelijk van het onderste, geelbruine, omgekeerd kegelvormige deel afgescheiden, niet door scherpe horizontale kanten begrensd. Steenkern de tap van de vrucht niet bereikend → b

- Het bovenste, koepelvormige deel van de vrucht weinig gewelfd en dof-zwart (roetkleurig), in kleur duidelijk van het onderste, geelbruine, omgekeerd pyramidevormige deel afgescheiden, door scherpe horizontale kanten begrensd. Steenkern tot in de top van de vrucht doorlopend. Vruchten (zonder de stijlrest) ca. 5-8 mm lang en 3-6 mm breed, bij rijpheid in het hoofdje dicht aaneensluitend.

subsp. **erectum**

b. Het bovenste deel van de vrucht meestal donkerder dan het onderste, door een dwarse insnoering ervan gescheiden; boven de insnoering is de vrucht meestal plotseling verbreed. Vruchten (zonder de stijlrest) ca. 5-8 mm lang en 2-4 mm breed, bij rijpheid minder dicht aaneensluitend dan bij de vorige subsp.

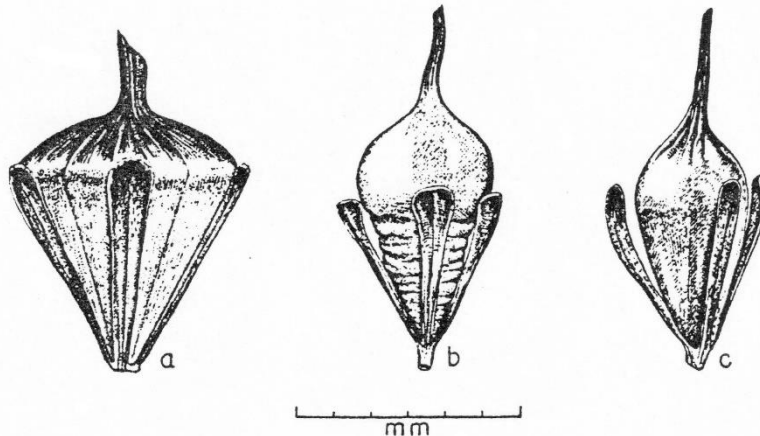
subsp. **microcárpum** (Neuman ex Krok) Hyl.

- Het bovenste deel van de vrucht van dezelfde kleur als het onderste, glanzend geelbruin, geleidelijk versmald in het onderste deel. Vruchten (zonder de stijlrest) ca. 6-10 mm lang en 3-4 mm breed, bij rijpheid minder dicht aaneensluitend dan bij subsp. *erectum*.

subsp. **negléctum** (Beeby) Schinz & Thell

De tekening uit de Flora Neerlandica verduidelijkt een en ander.

Figuur 1. Vruchten van de ondersoort van *Sparganium erectum*, uit de Flora Neerlandica.

Bloemdek met vrucht van a: *Sparganium erectum* subsp. *erectum*; b: *id.* subsp. *microcarpum*; c: *id.* subsp. *neglectum*; naar HYLANDER.

De Grote egelskop (subsp. *erectum*) zou volgens tabel 2 de meest algemene zijn, de Bruine egelskop (subsp. *microcarpum*) uiterst zeldzaam. De Blonde egelskop (subsp. *neglectum*) heeft een meest fluviaatiele verspreiding, naast vondsten in Zuid-Limburg en enige plaatsen in de pleistocene zandgebieden (zie fig. 2).

P. Heukels spreekt echter wijze woorden als hij in de Atlas van de Nederlandse Flora schrijft: "Een nader onderzoek naar de verspreiding der ondersoorten van *S. erectum*, met name in de nazomer en herfst, wanneer de vruchten rijp zijn, is gewenst".

Immers wat is het geval? Vorig jaar laat in het seizoen bracht een gesprek met Erik Abma mij op het idee om eens te kijken naar de ondersoorten van *Sparganium erectum*. Dat gesprek ging over het kruisje langs de Dommel in Fig. 2: een vondst van Blonde egelskop (subsp. *neglectum*) in de Geelders.

Enig rondfietsen leverde alleen de Blonde egelskop (subsp. *neglectum*) op en vervolgens konden we (Joep Spronk, Theo Teeuwen en Uw schrijver) niets anders vinden tussen pakweg de Geelders en de Grote Peel!

Het Rijksherbarium is het gedeeltelijk met ons eens: één van de twee opgestuurde exemplaren werd goedgekeurd als 'Blonde egelskop', over de andere - ook voor ons een twijfelgeval - worden we het misschien ook nog wel eens eens.

Mijn voorlopige mening, gebaseerd op vruchten van 13 vindplaatsen, is dat er in onze regio alleen Blonde egelskopen (subsp. *neglectum*) voorkomen. Die dertien vindplaatsen liggen voor een deel erg dicht bij elkaar. Daarom zou ik graag wat meer materiaal willen zien van verschillende plaatsen in de regio.

Wat is nu de vraag aan U?

Wilt U rijp zaad verzamelen van Egelskopen met vertakte bloeiwijze, liefst in Oostelijk Noord-Brabant. Dat zaad is er vanaf nu tot ± midden november. De vondsten, een beetje drogen, voorzien van een vindplaats en datum, gaarne naar ondergetekende. Te zijner tijd kom ik erop terug.

John Bruinsma

Literatuur:

- Heukels/Van der Meijden: Flora van Nederland, 2De druk, 1983.
P. Heukels: *Sparganium erectum* subsp. *neglectum*.
J. Mennema, A.J. Quené-Boterenbrood en C.L. Plate (red): Atlas van de Nederlandse Flora, deel 2, 1985.
R. van der Meijden c.s.: Standaardlijst van de Nederlandse Flora 1983, 1983.
R. van der Meijden en W.J. Holverda: Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1987, *Gorteria* deel 14, 1988, pag. 87.
R. van der Meijden en L. Vanhecke: Naamlijst van de Flora van Nederland en België, *Gorteria* deel 13, 1986, pag. 85.
S.J. van Doststroom c.s.: *Flora Neerlandica*, deel 1, afl. a, 1964.
J.H.P. Spronk: Flora van Eindhoven en omstreken, 1970 t/m 1987, 1987.

Figuur 2. Verspreidingskaart van *Sparganium erectum* subsp. *neglectum* uit de Atlas van de Nederlandse Flora, deel 2, aangevuld met onze eigen waarnemingen.

